

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain 30 §:n ja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annettua lakia selvennetään siten, että tuomioistuinin voisi antaa rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevassa eurooppalaisessa yleissopimuksessa tai vastaavanlaisissa kansainvälisissä instrumenteissa edellytetyn vangitsemispäätöksen, jotta henkilön luovuttaneelta valtiolta voitaisiin pyytää suostumus henkilön syyttämiseksi myös muista kuin luovuttamispyynnössä

tarkoitetuista rikoksista. Vangitsemispäätös voitaisiin panna täytäntöön vasta vieraan valtion suostumuksen jälkeen.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettua lakia muutetaan siten, että esityksessä tarkoitetussa vangitsemisasiassa henkilöllä olisi oikeus maksuttomaan oikeudenkäyntiin.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

PERUSTELUT

1. Nykytila ja ehdotetut muutokset

1.1. Nykytila

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetussa laissa (456/1970), jäljempänä luovuttamislaki. Laki perustuu rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen (SopS 32/1971), jäljempänä yleissopimus. Luovuttamisesta pohjoismaiden välillä säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetussa laissa (270/1960). Suomi voi luovuttaa rikoksentekejiä suoraan kansalliseen lainsäädäntöön perustuen, mutta kansainväliset velvoitteet Suomen ja muiden valtioiden välillä määräytyvät niiden kansainvälisten instrumenttien mukaisesti, joihin Suomi on sitoutunut.

Rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen edellyttää, että on olemassa täytäntöönpanokelpoinen tuomio, turvaamistoimenpiteen määrittämisestä koskeva päätös, vangitsemismääräys tai muu määräys, jolla on sama vaikutus ja joka on annettu luovuttamispyynnön esittäneen osapuolen lain mukaisesti (yleissopimuksen 12 artiklan 2 kappaleen a kohta). Suomessa on käytännössä ollut epäselvää, voidaanko vangitsemispäätös antaa tilanteessa, jossa vieraalta valtiolta pyydetään lupaa saada syyttää henkilöä Suomessa muista, ennen luovuttamista tehdyistä teoista, joita ei ole alkuperäisessä luovuttamispyynnössä mainittu.

Kun rikoksesta epäilty halutaan luovutettavaksi vieraasta valtiosta syyttämistä varten, tulee hänet luovuttamista pyytävässä valtiossa määrätä vangittavaksi ja vangitsemispäätös eräiden muiden asiakirjojen ohella liittää luovuttamispyyntöön (yleissopimuksen 12

artikla). Luovuttamispäätös sitoo luovuttamista pyytäneen valtion viranomaisia siten, ettei luovutettua henkilöä saa syyttää, tuomita tai häneltä riistää vapautta sellaisen rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten, joka on määrätty rikoksesta, joka on tapahtunut ennen hänen luovuttamistaan, ellei tämä rikos ole ollut luovuttamisen syynä (14 artiklan 1 kappale). Kyseistä määräystä kutsutaan niin sanotuksi erityissäännöksi.

Niiden tilanteiden varalle, joissa luovutettua henkilöä voidaan epäillä myös muista ennen luovuttamista tehdyistä luovuttamispäätöksen sisältymättömistä rikoksista, on määräykset yleissopimuksen 14 artiklassa. Henkilön syyttäminen näistä rikoksista edellyttää luovuttaneen valtion viranomaisten suostumuksen. Suostumusta tarkoittava pyyntö on yleissopimuksen 14 artiklan 1 kappaleen a kohdan mukaan lähetettävä yhdessä 12 artiklassa mainittujen asiakirjojen kanssa ja niihin on liitettävä luovutetun henkilön tuomioistuimessa pidetyssä kuulustelussa laadittu pöytäkirja. Artiklassa 12 mainituilla asiakirjoilla tarkoitetaan juuri muun muassa vangitsemispäätöstä.

Jälkikäteisessä suostumuksessa on kysymys ikään kuin uudesta luovuttamisesta, jonka tueksi on esitettävä sama selvitys kuin ensi kertaa luovuttamista pyydettyessä. Henkilö on kuitenkin jo luovutettu vieraaseen valtioon, tässä tapauksessa Suomeen ja on siellä yleensä viranomaisten huostassa. Vangitsemismääräyksellä on tässä yhteydessä vain se merkitys, että henkilön luovuttaneelle valtiolle voidaan osoittaa tuomioistuimen tutkineen epäilyä tukevan näytön ja todenneen, että epäilyn tueksi esitetty näyttö on kansallisen lain perusteella riittävä henkilön vangitsemiseksi. Suomen lainsäädännön mukaan rikosepäilyn pitää pääsääntöisesti perustua todennäköisiin syihin.

Suostumuksen pyytämistä tarkoittavissa tilanteissa edellytetään vangitsemismääräyksen olemassaoloa. Luovuttamislaisissa ei kuitenkaan ole nimenomaista säännöstä siitä, voidaanko vangitsemispäätös tällaisissa tilanteissa tehdä. Silloin kun on kysymys jälkikäteisen suostumuksen hankkimisesta, vangitsemismääräyksen antaminen ei ole ristiriidassa yleissopimuksen määräysten kanssa, jos henkilön vapautta ei tosiasia-

kyseisen päätöksen johdosta riistetä ennen kuin vieraalta valtiolta saadaan lupa henkilön syyttämiseen. Selvyyden vuoksi ehdotetaan luovuttamislakiin lisättäväksi asiaa koskeva nimenomainen säännös.

1.2. Ehdotetut muutokset

Nyt ehdotettua vangitsemista koskevat säännöt eivät tulisi sovellettaviksi, jos niin sanottu erityissääntö ei olisi esteenä henkilön syyttämiseksi muista teoista. Näin olisi esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilöllä on ollut yleissopimuksen 14 artiklan 1 kappaleen b kohdan mukaisesti tilaisuus poistua maasta, mutta hän ei ole sitä tehnyt 45 päivän kuluessa lopullisesta vapauttamisestaan.

Luovuttamislain 30 §:ssä säädetään, että Suomeen luovutetun henkilön kohdalta on vastaavasti noudatettava 12 §:n 1 momentissa tarkoitettuja ehtoja samoin kuin niitä ehtoja, joita luovuttamispäätöksessä on asetettu. Kyseisessä 12 §:n 1 momentissa säädetään juuri siitä, että henkilöä ei saa ilman lupaa syyttää muista kuin luovuttamispöytäkirjassa tarkoitetuista teoista. Ehdotuksen mukaan luovuttamislain 30 §:ään lisätään uusi 2–4 momentti. Ehdotetun 2 momentin mukaan, jos Suomeen luovutetun henkilön voidaan todennäköisin syin epäillä syyllistyneen muuhun kuin luovuttamispäätöksessä tarkoitettuun tekoon, josta voi seurata vankeusrangaistus ja joka on tehty ennen hänen luovuttamistaan Suomeen, tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä määrätä hänet vangittavaksi kyseisestä teosta henkilön syyttämistä koskevan suostumuksen saamiseksi vieraalta valtiolta. Rikoksesta epäillyltä ei kuitenkaan saa riistää vapautta tämän vangitsemispäätöksen nojalla ennen kuin vieras valtio on antanut suostumuksensa syytteen nostamiseen vangitsemispäätöksessä tarkoitettua teosta. Vangitsemispäätös raukeaisi, jos vieras valtio ei anna suostumusta syytteen nostamiseen. Ehdotetun 3 momentin mukaan jos vieras valtio on antanut 2 momentissa tarkoitettua suostumuksen ja epäillyltä on riistetty vapaus 2 momentissa tarkoitettua vangitsemispäätöksen nojalla, kysymys epäilyn vangitsemista pakkokeinoina 1 luvun 8 §:n nojalla on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi noudattaen soveltuvin osin mitä mainitun luvun 13 ja

14 §:ssä säädetään. Jos epäilty on vapautensa menettäneenä muusta syystä, vangitsemispäätös on ilman viivytystä vieraan valtion suostumuksen jälkeen saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi. Muutoin asian käsittelyssä, sekä ennen vieraan valtion suostumusta että sen jälkeen, noudatettaisiin soveltuvin osin mitä vangitsemisasian käsittelystä on pakkokeinolaissa (450/1987) säädetty.

Ehdotetun 2 momentin mukainen vangitsemispäätös, joka tehdään vieraalta valtiolta pyydettävän syyttämisluvan vuoksi ei edellyttäisi pakkokeinolain, esimerkiksi 1 luvun 3 §:ssä mainittujen edellytysten täyttymistä. Tarkoituksena on, että tuomioistuin tutkii vain, onko olemassa todennäköisiä syitä epäillä henkilön syyllistyneen sellaiseen tekoon, josta voisi seurata vankeusrangaistus ja jonka johdosta vieraalta valtiolta pyydetään lupaa saada syyttää kyseistä henkilöä. On mahdollista, että henkilö on jo vapautensa menettäneenä Suomessa muun päätöksen johdosta. Tällöin eivät pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n edellytykset täytyisi. Momentin mukaisen vangitsemispäätöksen perusteella henkilön vapautta ei kuitenkaan saisi riistää ennen kuin vieras valtio on antanut suostumuksensa syyttämiseen. Tällöin ei rikottaisi yleissopimuksen 14 artiklan mukaisia velvoitteita. Henkilön vapautta ei kuitenkaan ole välttämätöntä riistää momentissa mainitun vangitsemispäätöksen perusteella suostumuksen jälkeenkään, sillä vangitsemispäätös on pääsääntöisesti täyttänyt tehtävänsä, kun syyttämistä koskeva suostumus on saatu. Jos vieras valtio ei anna suostumustaan, momentissa mainittu vangitsemispäätös raukeaisi. Tuomioistuimen asiassa tekemään päätökseen on syytä ottaa maininta siitä, että henkilön vapautta ei saa riistää ennen vieraan valtion suostumusta. Samoin päätöksessä on syytä mainita, että kyseessä on vangitsemispäätös syyttämistä koskevan suostumuksen saamiseksi vieraalta valtiolta.

Vangitsemisvaatimuksen olisi toimivaltainen esittämään pidättämiseen oikeutettu virkamies, käytännössä se syyttäjä, joka toimisi syyttäjänä niiden rikosten osalta, joista henkilö alun perin on luovutettu.

Vieraan valtion suostumuksen jälkeen vapauden riistoa koskevassa asiassa siirryttäisiin soveltamaan pakkokeinolain edellytyksiä ja menettelyjä. Tämä merkitsisi

sitä, että pakkokeinolain 1 luvun 8 §:n vangitsemisen edellytykset voitaisiin jälleen ottaa huomioon. Samoin pakkokeinolain 1 luvun 13 ja 14 §:ssä mainitut aikarajat vangitsemisvaatimuksen tekemiselle ja käsiteltäväksi ottamiselle tulisivat sovellettaviksi. Näin ollen vieraan valtion suostumuksen jälkeinen henkilön vapauden riistäminen rinnastuisi pakkokeinolain 1 luvun 14 §:ssä tarkoitettuun henkilön kiinniottamiseen.

Jos epäilty olisi vapautensa menettäneenä muusta syystä, vangitsemisvaatimus olisi viivytystä vieraan valtion suostumuksen jälkeen saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi. Jos henkilö vapautuisi ennen kuin vangitsemista koskevaa asiaa on käsitelty, asia olisi saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi samassa järjestyksessä kuin sellaisen henkilön vangitsemista koskeva asia, jonka vapautta ei oltu riistetty kiinniottamisen hetkellä.

Henkilön oikeudet asian käsittelyssä sekä menettely eivät muuten poikkeaisi siitä, mitä pakkokeinolaissa säädetään vangitsemisvaatimuksen käsittelystä, vaan pakkokeinolakea sovellettaisiin soveltuvin osin. Esimerkiksi henkilön läsnäolosta vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä olisi voimassa sama, mitä pakkokeinolain 1 luvun 15 §:ssä säädetään. Toimivaltainen tuomioistuin määräytyisi pakkokeinolain 1 luvun 9 §:n mukaisesti. Käräjäoikeus olisi asiaa käsiteltäessä päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Samoin henkilön oikeus kanteluun määräytyisi pakkokeinolain 1 luvun 27 §:n mukaisesti. Henkilön oikeus maksuttomaan oikeudenkäyntiin määräytyisi maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) mukaisesti. Tämän vuoksi *maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n 1 momenttiin* ehdotetaan lisättäväksi luovuttamislain 30 §:ssä tarkoitetut vangitsemisasiat. Henkilön oikeus avustajan käyttöön määräytyisi pakkokeinolain mukaisesti.

2. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei olisi suoranaisia vaikutuksia valtion talouteen. Esitys koskee niin harvalukuisia tapauksia, että yksittäisissä tapauksissa mahdollisesti seuraava vangitsemiskäsittelyjen lisääntyminen ei vaikuta merkittävästi valtion talouteen.

3. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä.

4. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Kysymys on oikeudenkäyntimenettelyä koskevista säännöksistä, joita vakiintuneen käytännön mukaan ryhdytään soveltamaan

heti niiden tultua voimaan myös niissä asioissa, jotka on jo pantu vireille ennen uuden lain voimaantuloa. Tarkoitus on, että myös tässä tapauksessa uutta lakia sovellettaisiin myös niihin asioihin, jotka ovat tulleet vireille ennen tämän lain voimaantuloa. Tämän vuoksi erityinen siirtymäsäännös ei ole tarpeen, vaan laki koskee voimaan tullessaan heti kaikkia tuomioistuimissa vireilläkin olevia asioita. Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain 30 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta 7 päivänä heinäkuuta 1970 annetun lain (456/1970) 30 §:ään uusi 2—4 momentti seuraavasti:

30 §

Jos Suomeen luovutetun henkilön todennäköisin syin epäillään syyllistyneen muuhun kuin luovuttamispäätöksessä tarkoitettuun tekoon, josta voi seurata vankeusrangaistus ja joka on tehty ennen hänen luovuttamistaan Suomeen, tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä määrätä hänet vangittavaksi kyseisestä teosta henkilön syyttämistä koskevan suostumuksen saamiseksi vieraalta valtiolta. Rikoksesta epäillyltä ei kuitenkaan saa riistää vapautta tämän vangitsemispäätöksen nojalla ennen kuin vieras valtio on antanut suostumuksensa syytteen nostamiseen vangitsemispäätöksessä tarkoitettusta teosta. Vangitsemispäätös raukeaa, jos vieras valtio ei anna suostumusta syytteen nostamiseen.

Jos vieras valtio on antanut 2 momentissa

tarkoitettua suostumuksen ja epäillyltä on riistetty vapaus momentissa tarkoitettua vangitsemispäätöksen nojalla, kysymys epäillyn vangitsemista pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 8 §:n nojalla on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi noudattaen soveltuvin osin mitä mainitun luvun 13 ja 14 §:ssä säädetään. Jos epäilty on vapautensa menettäneenä muusta syystä, vangitsemispäätös on ilman viivytystä vieraan valtion suostumuksen jälkeen saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi. Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa noudatetaan muutoin soveltuvin osin mitä vangitsemisasian käsittelystä säädetään pakkokeinolaissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (87/1973) 1 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 581/2001, seuraavasti:

1 §
Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuuteensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka

ulosottolain (37/1895) mukaisessa valitusasiassa tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 30 §:ssä tarkoitetussa vangitsemisasiassa;

— — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 22 päivänä helmikuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

2.

Laki

maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (87/1973) 1 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 581/2001, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuuteensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain (37/1895) mukaisessa valitusasiassa;

— — — — —

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuuteensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain (37/1895) mukaisessa valitusasiassa *tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 30 §:ssä tarkoitetussa vangitsemisasiassa;*

— — — — —

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 200 .
